

УДК 378.22

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9\(11\)-158-166](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-9(11)-158-166)

Нагорняк Світлана Василівна кандидат педагогічних наук, проректор з науково-педагогічної роботи, Вінницький кооперативний інститут, вул. Академіка Янгеля, 59, м. Вінниця, 21009, тел.: (097) 251-74-57, <https://orcid.org/0000-0002-5311-3303>

ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті представлена характеристика інноваційних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань. Розглянуто проблему розвитку педагогічної інноватики у вищій педагогічній школі в контексті світових тенденцій, визначено сутність поняття педагогічної інноватики як системного суспільного освітнього феномена, в якому узагальнено теорії різних течій та наукових напрямів. Виокремлено узагальнені блоки теорій та принципів педагогічної інноватики, такі як: педагогічна неологія, педагогічна аксіологія, педагогічна праксеологія. Визначено актуальні напрями реформування вищої освіти: транснаціоналізація та інтернаціоналізація вищої освіти; підвищення якості професійної підготовки; актуалізація та посилення докторської підготовки; додержання принципів неперервної освіти. Схарактеризовано тенденцію удосконалення професійної підготовки вчителя та розвитку шляхів європейського співробітництва у галузі педагогічної освіти, котра розглядається як особливий напрям формування європейського освітнього простору, доведено ключову роль педагога у реформуванні європейської освіти. Визначено тенденцію ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій і процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння і застосування, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю та необхідністю свідомого управління ними. Схарактеризовано тенденцію реформування вищої освіти, що включає: посилення національної ідеї у вищій освіті; врахування таких важливих чинників, як духовні, соціальні, культурні, моральні, суспільні, психологічні цінності; розвиток вітчизняної вищої освіти відбувається у контексті тенденцій світових освітніх систем. Виокремлено тенденцію інтернаціоналізації фундаментальної науки, адже новий рівень наукових досліджень потребує високого рівня наукової компетентності дослідників та відповідних засобів наукового пошуку. Доведено, що європейське освітньо-наукове співробітництво може забезпечити ширший доступ до міжнародного фонду знань і міжнародної координації досліджень.

Ключові слова: педагогічна інноватика, проєктна діяльність, педагогічна неологія, педагогічна аксіологія, педагогічна праксеологія.

Nahorniak Svitlana Candidate of Pedagogical Sciences, Vice-Rector of Scientific and Pedagogical work, Vinnytsia Cooperative Institute, Academician Yanhel St., 59, Vinnytsia, 21009, tel.: (097) 251-74-57, <https://orcid.org/0000-0002-5311-3303>

INNOVATIVE TENDENCIES IN THE DEVELOPMENT OF MODERN PEDAGOGICAL EDUCATION

Abstract. The article presents the characteristics of innovative trends in the development of modern pedagogical education in the conditions of building a knowledge society. The problem of the development of pedagogical innovation in the higher pedagogical school in the context of world trends is considered, the essence of the concept of pedagogical innovation as a systemic social educational phenomenon, which summarizes the theories of various currents and scientific directions, is determined. Generalized blocks of theories and principles of pedagogical innovation are singled out, such as: pedagogical neology, pedagogical axiology, pedagogical praxeology. Current directions of higher education reform are identified: transnationalization and internationalization of higher education; improving the quality of professional training; actualization and strengthening of doctoral training; compliance with the principles of continuous education. The tendency to improve the professional training of teachers and the development of ways of European cooperation in the field of pedagogical education, which is considered as a special direction of the formation of the European educational space, is characterized, and the key role of the teacher in the reform of European education is proved. The tendency to eliminate the gap between the processes of creating pedagogical innovations and the processes of their perception, adequate assessment, mastering and application, as well as to overcome the contradiction between the spontaneity of these processes and the possibility and necessity of their conscious management, is determined. The trend of reforming higher education is characterized, which includes: strengthening of the national idea in higher education; consideration of such important factors as spiritual, social, cultural, moral, social, psychological values; the development of domestic higher education takes place in the context of trends in world educational systems. The trend of internationalization of fundamental science is singled out, because a new level of scientific research requires a high level of scientific competence of researchers and appropriate means of scientific research. It has been proven that European educational and scientific cooperation can provide wider access to the international fund of knowledge and international coordination of research.

Keywords: pedagogical innovation, project activity, pedagogical neology, pedagogical axiology, pedagogical praxeology.

Постановка проблеми. Новітні тенденції розвитку педагогічної освіти зумовлені переходом до цифрового суспільства знань та характеризуються новими вимогами до розвитку освіти й підготовки компетентного та конкурентоспроможного на європейському ринку праці педагога. Сучасна вища освіта – це інноваційна та випереджувальна освіта, спрямована на постійне оновлення змісту освіти та розробку новітніх технологій, що забезпечують активний спосіб набуття фахових компетентностей, розвиток творчого та критичного мислення, інноваційної спрямованості та прагнення до самореалізації у професійній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теорії та практики інноваційного розвитку педагогічної освіти досліджувалися вітчизняними науковцями: теоретичні основи педагогічної інноватики розроблялися І. Бехом, М. Дічек, О. Дубасенюк, В. Кременем, Н. Ничкало, І. Підласим, П. Саухом; методичними основами практичної реалізації нововведень у заклади вищої педагогічної освіти займалися О. Антонова, С. Вітвицька, І. Дичківська, І. Ковальчук. Окремі аспекти проблеми педагогічної інноватики представлені у працях Н. Авшенюк, Н. Лавриченко, О. Локшиної, Л. Пуховської.

Метою статті є характеристика інноваційних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань.

Виклад основного матеріалу. Н. Лупак, досліджуючи проблему розвитку педагогічної інноватики у вищій школі в контексті світових тенденцій, визначила сутність поняття педагогічної інноватики як системного суспільного освітнього феномена, в якому узагальнено теорії різних течій та наукових напрямів. На основі аналізу сучасних світових тенденцій та підходів щодо розвитку освітніх систем визначено організаційно-методичний супровід та технологічне забезпечення педагогічної інноваційної діяльності педагогів у вищій школі України. Автором доведено, що одним із ефективних напрямів реалізації проектної діяльності відповідно до сучасних тенденцій розвитку системи освіти є проектна діяльність, адже вона сприяє підвищенню якості освітніх послуг та безперервному особистісно-професійному розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу; забезпечує мотиваційну складову навчальної діяльності та популяризації окремих навчальних дисциплін; вимагає постійного оновлення змістового та методичного забезпечення навчальної дисципліни [1].

Деякі науковці (зокрема В. Вакуленко) вважають, що у світлі сучасних тенденцій розвитку педагогіки інновації слід розглядати як суспільний феномен, передумовами розробки та впровадження котрих слугують цифровізація суспільства та оновлення наукових засад і доктрин, таких наук як соціологія, філософія, педагогіка, загальна та соціальна психологія, креатологія тощо. Результати теоретико-методичних досліджень уможливають висновок про те, що освітню інноватику слід визначати як самостійну науку, котра має міждисциплінарний характер через синтез знання різних наук. Автор

виокремлює узагальнені блоки теорій та принципів педагогічної інноватики, це такі: педагогічна неологія як теорія розвитку новацій у педагогічній науці, котра охоплює освітні інновації, розробку їх класифікацій, визначення організаційно-педагогічних умов створення новацій, критерії оцінювання педагогічних інновацій, підготовку педагогів до розробки та використання інновацій, життєвий цикл педагогічної інновації; педагогічна аксіологія як методологія сприйняття, усвідомлення та оцінювання освітніх інновацій педагогічним співтовариством, оцінка значення інновації для педагогічної теорії і практики; педагогічна праксеологія як технологія апробації, впровадження та практичного використання інновації, її поширення та узагальнення отриманого досвіду, розробка методичних рекомендацій через осмислення педагогічної практики використання освітніх інновацій та дослідження умов і закономірностей ефективного впровадження та використання новації [2].

Серед основних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних та глобалізаційних процесів О. Дубасенюк визначає такі: спеціалізація, що включає формування умінь самостійного дослідження актуальних напрямів методології педагогічних досліджень; осучаснення підходів до розуміння природи здібностей, перегляд суто біологізованого тлумачення пізнавальних здібностей; орієнтація освітнього процесу на забезпечення творчого характеру набуття знань через використання проектної, дослідної та конструкторської діяльності; впровадження індивідуалізації та диференціації навчального процесу; розробка методичного забезпечення, орієнтованого на системне забезпечення розвитку інтелекту особистості та її емоційну сферу; впровадження безперервної освіти; реформування змісту професійної підготовки через посилення гуманітарної та соціальної. Автор стверджує, що виявлені тенденції акцентують увагу на особистісному розвитку майбутнього педагога, розкритті його внутрішнього творчого потенціалу [3].

Г. Товканець, який досліджував сучасні тенденції розвитку європейської вищої освіти, виокремлює такі актуальні напрями: транснаціоналізація та інтернаціоналізація вищої освіти; підвищення якості професійної підготовки; актуалізація та посилення докторської підготовки; додержання принципів неперервної освіти; поглиблення ролі університетів у розвитку демократичного суспільства; додержання принципу академічної автономії й розвитку творчості в освітньому середовищі закладів вищої освіти; поєднання наукових досліджень з практичною підготовкою; додержання вимог соціальної відповідальності. Виокремлені інноваційні тенденції розвитку сучасної вищої освіти, дозволили автору розробити відповідний організаційно-методичний супровід педагогічної інноватики у підготовці фахівців, котрий охоплює розробку та впровадження інноваційних проектів, моделей, технологій, методик [4].

На важливій тенденції розвитку вищої педагогічної освіти, пов'язаної з новим етапом європейської освітньої політики, наголошує А. Сбруєва. Це тенденція удосконалення професійної підготовки вчителя та розвитку шляхів європейського співробітництва у галузі педагогічної освіти, котра розглядається як особливий напрям формування європейського освітнього простору. Ключова роль педагога у реформуванні європейської освіти прописана у багатьох фундаментальних документах щодо освітньої політики Європейського Союзу. Пріоритети європейських експертів щодо стратегічних напрямів розвитку вищої освіти викладені у документі «Удосконалення освіти вчителів та інструкторів». Вони стосуються формування нових компетентностей, зумовлених соціальним, економічним, технологічним і культурним розвитком суспільства. До чинників, котрі впливають на появу і формування нових компетентностей, європейськими експертами віднесено такі: соціальні, котрі обумовлюють формування компетентностей у межах громадянської освіти та виховання учнів; компетентності щодо формування пізнавальних умінь учнів; дидактичні, що вимагають врахування динамічних умов здійснення освітнього процесу; особистісно-професійний, котрий передбачає постійне зростання компетентності та професіоналізму вчителя [5].

В умовах реформування вищої освіти, на думку Ю. Завалевського, актуальність інноваційної спрямованості освітньої діяльності визначається такими тенденціями, як: входженням України у європейський контекст, що викликало важливість зміни системи вищої освіти, її методології й технологічного забезпечення освітнього процесу; виконанням суспільного замовлення щодо формування гармонійної, розвиненої особистості, здатної до творчості у професійній діяльності, що суттєво підвищує роль педагогічного знання, що стає теоретичною основою для інновацій; зміною розуміння педагогами сутності педагогічних нововведень: інноваційна діяльність нині набуває пошукового або дослідницького характеру, що дозволяє вчителю вільно обирати навчальні програми, навчальні посібники й підручники, використовувати новітні методи й способи педагогічної діяльності. Сьогодні створилася реальна ситуація конкурентоспроможності закладів освіти, спричинена входженням загальноосвітніх навчальних закладів у ринкові відносини, створенням нових типів навчальних закладів, у тому числі й недержавних. Інноваційні процеси в системі освіти засвідчують якісно новий етап взаємодії й розвитку науково-педагогічної та педагогічної творчості і процесів застосування її результатів. Для нього характерною є тенденція до ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій і процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння і застосування, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю та необхідністю свідомого управління ними [6].

В. Химинець досліджував проблему удосконалення освітнього процесу і дійшов висновку, що цей процес нині відбувається у контексті глобальних

світових освітніх тенденцій, а саме: масового характеру вищої освіти та неперервності освіти загалом; адаптації характеру освіти до потреб особистості; орієнтації на розвиток освітніх інновацій, забезпечення кожній особистості можливостей для саморозвитку та набуття ключових й фахових компетентностей; людиноцентризм та гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів; підпорядкованість освіти принципу «освіта упродовж життя», що вимагає спрямованості на якісну освіту, її постійну модернізацію на основі розробки та використання інноваційних технологій [7].

Формування вищої освіти за інноваційним типом, на думку В. Богданова, зумовлюється тенденціями, що пов'язані з завданнями гуманізації теоретичного знання, наукових знань й освіти в цілому. Освіту автор потрактовує самостійним видом духовної та практичної діяльності людини, якій властиво розуміння власної самоцінності в соціальному суспільстві. Особливість інноваційної освіти полягає в інтегрованості професійних і соціальних складових освіти та у встановленні реальних, особистісних, тобто залежних від активності та здібностей людини, шляхів до навчання протягом життя та побудові кар'єри. Мета та завдання інноваційної освіти для окремої особистості, на думку автора, вибудовується відповідно до її соціальної орієнтації та з позицій ціннісного ставлення до неї. Адже інноваційна освіта відрізняється від традиційної саме тим, що впливає на внутрішні структури людини, перш за все свідомість, та поєднуючись із загальнолюдськими цінностями, орієнтується на сенс життя [8].

Узагальнюючим елементом всіх основних тенденцій розвитку європейських країн науковці визначають європейське наукове та технічне співробітництво. Г. Андрощук та Р. Еннан вважають, що нині очевидною стає інтернаціоналізація фундаментальної науки, адже новий рівень наукових досліджень потребує високого рівня наукової компетентності дослідників та відповідних засобів наукового пошуку. Ефективність наукових досліджень потребує міжнародних зусиль в їх проведенні, у тому числі європейське освітньо-наукове співробітництво може забезпечити ширший доступ до міжнародного фонду знань і міжнародну координацію [9].

Найголовнішим завданням сучасної вищої освіти стає підготовка фахівців нового більш високого рівня готовності, високої якості знань та компетентностей, які здатні творчо мислити, приймати нестандартні рішення, орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, навчатися протягом життя, і найголовніше – мати громадянську позицію та бути патріотами рідної землі. До тенденцій реформування вищої освіти, на думку науковців, слід віднести такі: посилення національної ідеї у вищій освіті, особливо це стосується збереження і примноження національних традицій в освіті та виховання громадянина держави, для якого набуття фундаментальних знань та професійної компетентності асоціюється зі зміцненням власної держави; реформування вищої освіти має враховувати особливості ринкової економіки;

вираховування таких важливих чинників, як духовні, соціальні, культурні, моральні, суспільні, психологічні цінності; розвиток вітчизняної вищої освіти відбувається у контексті тенденцій світових освітніх систем [10].

Л. Пуховська на основі здійсненого порівняльного аналізу тенденцій розвитку інноваційної освіти, поданих у національних та європейських документах щодо вищої освіти, виокремила істотні ознаки європейської інноваційної освітньої системи, спрямованої на забезпечення: професійного освітнього середовища, що відповідає можливостям, потребам й здібностям особистості; багаторівневості вищої освіти через розробку різних освітніх програм, що мають різні терміни навчання та різні спеціальності; наступності освітніх професійних програм; наявності служб супроводу безперервної вищої освіти таких, як: діагностичні, адаптаційні, психологічні, дидактичні, центри тощо; ефективне використання інноваційних технологій і методів навчання, дистанційного навчання та сучасних інформаційних технологій в контексті європейського простору вищої освіти [11].

К. Дубровіна зазначає з цього приводу, що важливого значення для координації сучасних національних інноваційних тенденцій мають заходи Європейського Союзу з аналізу, оцінки та розповсюдження інформації про особливості освітньої інноваційної діяльності в різних країнах, а також про успішні приклади інноваційної діяльності. До таких прикладів віднесено: тренди європейських інновацій (The Trend Chart on Innovation in Europe); розповсюдження кращих прикладів інноваційної діяльності; інноваційний таблоїд Європи (The European Innovation Scoreboard); щорічні відомості про стан інноваційного середовища, науки, інноваційної поведінки компаній; дослідження окремих аспектів інноваційної політики, у тому числі ставлення до інновацій Іннобарометр (The Innobarometer); електронна служба інформації з інноваційної політики (CORDIS), що містить відомості про використання результатів досліджень за проектами Європейського Союзу (Technology Marketplace) [12].

Висновки. Таким чином, аналіз наукової літератури доводить, що інновації є рушійною силою конкурентоздатності освіти, а їхнє впровадження потребує міждержавного та глобального підходу. Серед інноваційних тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти можна виокремити такі: формування інноваційної культури педагогів через підвищення якості освіти та впровадження кращого практичного досвіду, мобільності науковців та студентів, проведення інформаційних форумів та вебінарів щодо освітніх інновацій; встановлення ефективного середовища для легалізації інновацій; орієнтування на спільні дослідження за проектами Європейського Союзу.

Література:

1. Лупак Н. Педагогічна інноватика у вищій школі в контексті світових тенденцій розвитку освітніх систем. Наукові записки. Серія: педагогіка. 2018. № 1. С. 12-20.

2. Вакуленко В. М. Види інновацій в освіті та їх класифікація. Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. 2010. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_4

3. Дубасенюк О. А. Розвиток вищої освіти : тенденції та перспективи. Людиноцентризм як основа гуманітарної політики України: освіта, політика, економіка, культура : матеріали Всеукр. конференції (м. Київ, 22 лютого 2011 р.). К., 2011. С. 137–140.

4. Товканець Г. В. Тенденції розвитку європейської вищої освіти на початку ХХІ століття. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія. 2015. Вип. 1. С. 28–33.

5. Сбруєва А. А. Тенденції розвитку європейського простору педагогічної освіти в умовах побудови суспільства знань. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2008. № 37. Рр. 38-42.

6. Завалевський Ю. Сутність інноваційної педагогічної діяльності. Педагогічний дискурс. 2014. Випуск 17. С.63-70.

7. Химинець В. В. Роль інноваційної освіти у сталому розвитку територіальних еколого-економічних систем. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2016. Випуск 1(2). С. 39-44.

8. Богданов В. С. Проблеми інноватизації сучасної освіти в системі філософсько-соціологічних аргументацій. Проблеми освіти : наук. метод. зб. 1995. Вип.3. К. : ІСДО. С. 22-28.

9. Андрощук Г. О., Еннан Р. Є. Інноваційна політика європейського союзу. Наука та інновації. 2009. Т. 5. № 5. С. 85-97.

10. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : Монографія / За заг. ред. Ф. Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с.

11. Пуховська Л. Професійна освіта та інновації: досвід країн європейського союзу. Professional Pedagogics. 2018. № 14. С. 124–132.

12. Дубровіна К. В. Нові напрями інноваційної політики європейського союзу. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 14. С.18-21.

References:

1. Lupak, N. (2018). Pedagoghichna innovatyka u vyshhij shkoli v konteksti svitovykh tendencij rozvytku osvitykh system [Pedagogical innovation in higher education in the context of global trends in the development of educational systems]. *Naukovi zapysky. Serija: pedagoghika – Proceedings. Series: pedagogy, 1*, 12-20 [in Ukrainian].

2. Vakulenko, V. M. (2010). Vydy innovacij v osviti ta jikh klasyfikacija [Types of innovations in education and their classification]. *Visnyk nacional'noji akademiji Derzhavnoji prykordonnoji sluzhby Ukrajinu – Bulletin of the National Academy of the State Border Service of Ukraine, 4*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2010_4_4 [in Ukrainian].

3. Dubasenjuk, O. A. (2011). Rozvytok vyshhoji osvity : tendenciji ta perspektivy [Development of higher education: trends and perspectives]. *Ljudynocentryzm jak osnova ghumanitarnoji polityky Ukrajinu: osvita, polityka, ekonomika, kuljtura : materialy Vseukr. konferenciji – People-centrism as the basis of Ukraine's humanitarian policy: education, politics, economy, culture: materials of Vseukr. Conference, m. Kyjiv, 22 ljutogho 2011 r. K.*, 137–140 [in Ukrainian].

4. Tovkanecj, Gh. V. (2015). Tendenciji rozvytku jevropskoho vyshhoji osvity na pochatku KhKhI stolittja [Trends in the development of European higher education at the beginning of the 21st century]. *Naukovyj visnyk Mukachivskogo derzhavnogo universytetu. Serija : Pedagoghika ta psykhologhija – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series: Pedagogy and psychology, 1*, 28–33 [in Ukrainian].

5. Sbrujeva, A. A. (2008). Tendenciji rozvytku jevropskoho prostoru pedagoghichnoji osvity v umovakh pobudovy suspiljstva znanj [Trends in the development of the European space of

pedagogical education in the conditions of building a knowledge society]. *Visnyk Zhytomyrskogo derzhavnogho universytetu imeni Ivana Franka – Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*, 37, 38-42 [in Ukrainian].

6. Zavalevs'kyj, Ju. (2014). Sutnistj innovacijnoji pedaghoghichnoji dijalnosti [The essence of innovative pedagogical activity]. *Pedaghoghichnyj dyskurs – Pedagogical discourse*, 17, 63-70 [in Ukrainian].

7. Khymynecj, V. V. (2016). Rolj innovacijnoji osvity u stalomu rozvytku terytorialnykh ekologho-ekonomichnykh system [The role of innovative education in the sustainable development of territorial ecological and economic systems]. *Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho universytetu. Serija Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Economy series*, 1(2), 39-44 [in Ukrainian].

8. Boghdanov, V. S. (1995). Problemy innovatyzaciji suchasnoji osvity v systemi filosofs'ko-sociologichnykh arghumentacij [Problems of innovation of modern education in the system of philosophical and sociological arguments]. *Problemy osvity : nauk. metod. zb. – Problems of education: science. method. Coll*, 3. K. : ISDO, 22-28 [in Ukrainian].

9. Androshhuk, Gh. O., Ennan, R. Je. (2009). Innovacijna polityka jevrolejskogho sojuzu [Innovation policy of the European Union]. *Nauka ta innovaciji – Science and innovation*, 5(5), 85-97 [in Ukrainian].

10. Integhracija v jevrolejskij osvitnij prostir: zdotuky, problemy, perspektyvy : Monoghrafija [Integration into the European educational space: achievements, problems, prospects: Monograph]. Uzhghorod: ZakDU [in Ukrainian].

11. Pukhovs'jka, L. (2018). Profesijna osvita ta innovaciji: dosvid krajin jevrolejskogho sojuzu [Vocational education and innovations: the experience of the countries of the European Union]. *Professional Pedagogics – Professional Pedagogics*, 14, 124–132 [in Ukrainian].

12. Dubrovina, K. V. (2010). Novi naprjamy innovacijnoji polityky jevrolejskogho sojuzu [New directions of innovative policy of the European Union]. *Investyciji: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 14, 18-21 [in Ukrainian].